

Mediadrevet går

| av Peter J Olsson

När tidningarna skriver om Mona Sahlins kontokortsmissbruk och systematiskt dåliga betalningsmoral är det en viktig insats för att stärka demokratin, inte småsint personföljelse.

ATT SVERIGES statsminister i dag inte bär byxdress och lystrar till namnet Mona beror på vad som hände den 7 oktober 1995. Då skrevs i Expressen den första artikeln som för allmänheten avslöjade Mona Sahlins hopblandning av den egna ekonomin med hennes utgifter i tjänsten.

Hon hade också gjort stora kontantuttag på sitt tjänstebetalkort.

Sett ur karriärsynpunkt var detta ett dåligt tillfälle. Statsminister Ingvar Carlsson hade meddelat sin kommande avgång och Mona Sahlin var inte bara vice statsminister utan också den populäraste kandidaten när opinionen hos svenska folket mättes.

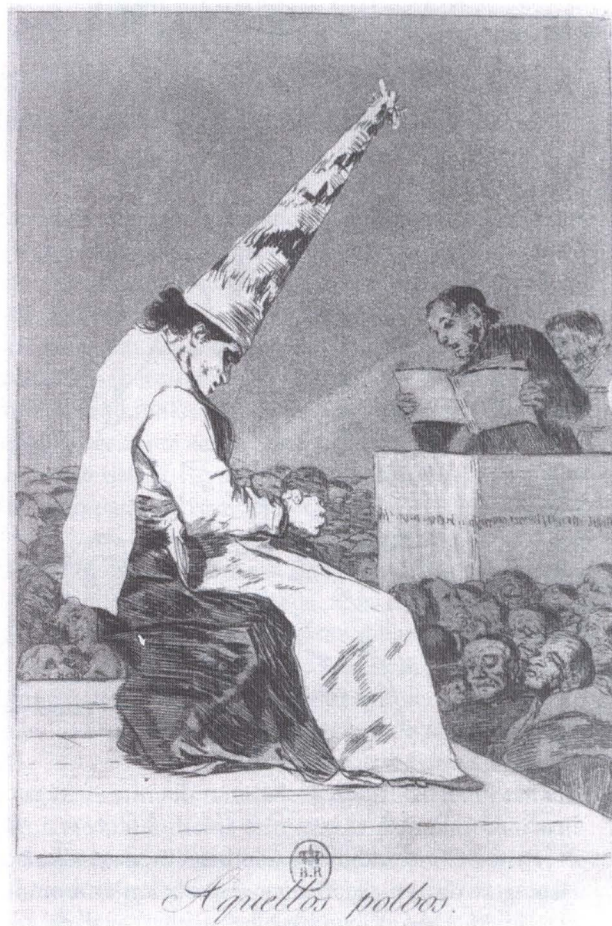
Expressenartiklen följdes av fler och sedan hakade andra tidningar, tv och radio på. Ett journalistiskt "drev" satte igång. Sahlins affärer granskades och fler och fler tvivelaktiga transaktioner drogs fram i ljuset.

På en presskonferens den 16 oktober försökte hon försvara sig. Men den räckte inte, i synnerhet när det redan dagen efter avslöjades nya obetalda räkningar. Och när hon sedan gav sig iväg till "miljonärsparadiset" Mauritius för att vila upp var hennes chanser att bli statsminister i praktiken borta.

MEDIADREVETS FÖRTJÄNST

Det står ganska klart att hennes fall blev så offentligt och så stort var mediadrevet förtjänst. Genom att många redaktioners resurser kombinerades så kunde fakta dras fram i ljuset mycket snabbt. Och de stegvisa erkännandena och den ryckvisa reträtten försämrade ytterligare Sahlins trovärdighet: Om hon varje gång medgav bara det som pressen grävt fram, hur vet vi då att det inte finns ännu mer?

I efterhand har denna tydliga mekanism hos vissa utvecklats till en myt om att det var mediadrevet – möjligen kombinerat med en oskicklig mediahantering – som fällde henne. Saken gällde en "Toblerone" och några försenade dagiräkningar: en dubbelarbetande mamma hann inte med riktigt och fick sota för det. En myt som

Ill: Francisco de Goya, ur *Los caprichos*.

faktiskt i stort sett stämmer med den Mona Sahlin försökte övertyga med på sin stora presskonferens och då misslyckades med.

Naturligtvis var det inte pressen som fällde Sahlin. Det gjorde hon själv genom sitt agerande och sina ekonomiska transaktioner – som rörde något mer än "en Toblerone". Om agerandet har sin grund i dålig karaktär eller är ett utflöde av den socialdemokratiska tradition där förtroendevalda i hög grad fått sin ersättning genom

”naturaförmåner” från organisationen eller något annat är svårt att säga. Men ansvaret är hennes.

FÖRTROENDECENTRERAD POLITIK

Hon kunde ha fallit på transaktionerna i alla fall. Saken kunde ha hanterats internt. Till exempel statsministern kunde ha agerat, då förmodligen betydligt smidigare och diskretare. Men mediadrevet gjorde det omöjligt att sopa saken under mattan.

Den lundensiske statsvetaren Joakim Nilsson lade i juni fram sin licentiatuppsats om drevjournalistik, ”Offentlighetens tribunal. Drevkarlar och demokrati”. I den analyserar han det journalistiska politikerdrevet som fenomen och försöker dels förklara det i termer av hur egenintresset hos de inblandade aktörerna leder till dreven och dels applicera teorin på några faktiska drev – bland andra Mona Sahlins kort.

Egenintresset är självklart hos såväl massmedia som politiker.

Pressen behöver politikerna, och politikerna behöver pressen: Pressen vill ha nyheter som kan locka läsare, och politiker vill både synas och komma till tals i media. Som Nilsson också konstaterar har politiken blivit mer personcentrerad, man går i högre grad till val på förtroendet än på den föreslagna eller förda politiken. Därmed ökar förstås behovet – och vinsten av – att i media kunna framstå som sympatisk och förtroendeingivande.

MAKTENS ROBINSONPAKT

Detta ömsesidiga beroende kunde förstås leda till samarbete snarare än strid, symbios istället för granskning. Och så är det också i allt för många fall, får man väl tillägga. Partiernas toppolitiker och de politiska reportererna känner varandra väl, umgås ibland, har släkterelationer eller gemensamma bekanta. När Mona Sahlin tvingades avgå efter sin affär slog hon sig raskt ihop i en frilansstuga med journalisterna Jens Orback (numera s-politiker), Greger Hatt (tidigare talskrivare i kanslihuset) och Annika Hagström (enbart journalist).

Nästan det enda som bryter denna maktens och journalistikens brödra- och systerskap, deras Robinsonpakt, är de journalistiska dreven. Nilsson menar att dreven därmed stärker demokratin. Väljarna inser att det finns en viss kontroll av politikerna. Och, får man väl tillägga, möjligheten att hamna i ett drev är säkert befrämjande för politikernas upptränade. Brist på personlig moral kan som bekant rättas något av risken för upptäckt och avslöjande.

Det innebär inte att dreven alltid är relevanta i den mening att de drabbar de som mest borde drabbas. Det innebär inte heller alltid att rättvisa skipas, eftersom den med starkast ställning, inte den med de oskyldigaste synderna, är den som lättast slipper ur garnet. Vissa saker kan få för stora proportioner och ofta är konsekvenserna

för de drabbade maktavarna stora. Ändå är det enligt Joakim Nilsson ett pris man får betala för en vitalare demokrati.

Om det, som Nilsson också menar, därmed stärker medias anseende är inte nödvändigtvis lika säkert. Hos många stärks säkert känslan av medias oberoende. Men det kan också av en del uppfattas som småsint rotande i människors olycka.

FÄNGELSE OCH VALRESULTAT

Klart är att många drev faller sina offer. Mona Sahlin blir aldrig statsminister. Andra har fått fängelsedomar, som i Motalaskandalen. Och affärerna kan dessutom påverka val.

En av de affärer han granskar rör den moderate sjukvårdspolitikern Mats Svanberg i Skåne. På bara någon vecka förlorade han sin ställning genom att oregelmässigheter med hans reseräkningar avslöjades, främst i Sydsvenskan men även i andra Skånemedier. I fallet Svanberg var det första avslöjandet att han tagit ut reseersättning för färd med bil trots att han saknade både bil och körkort! Just den omständigheten visade sig i efterhand vara ett alldeles korrekt handlande av Svanberg, hans hustru körde honom i hans föräldrars bil. Däremot ledde den fortsatta granskningen till att han beslogs med att ha tagit ut både bilersättning och tågbiljetter för samma resa, vilket ledde till att åklagare granskade fallet. Han medgav händelserna och skrev under ett strafföreläggande och fick betala dagsböter om 8750 kronor för bedrägeri. Politiskt drabbades han hårdare. Trots att han vunnit partiets interna provval till både kommun- och regionfullmäktige ströks han helt från vallistorna.

Förutom detta bidrog möjligen Svanbergaffären till att de borgerliga partierna förlorade det ganska jämna valet i Region Skåne. Några tusen kronor i felaktigt uttagen reseersättning kan ha skiftat regional politisk ledning för över en miljon skåningar.

Självfallet är det resultatet av att politik blivit en marknad för förtroende. Och Joakim Nilsson har säkerligen rätt i att de journalistiska dreven är underskattade som inslag i den demokratiska processen. Media kan visa sitt oberoende.

Men ska oberoendet inte bara vara skenbart lär det krävas att media också i vardagen håller sig på armlängds avstånd från det parti som så länge varit maktavande i det svenska samhället. Joakim Nilsson har analyserat de tillfällen när media faktiskt försöker blotta maktmissbruk, en lika angelägen forskningsuppgift borde vara att granska den vardag när media och makt sitter still i ömsesidigt beroende.

Peter J Olsson (peter.j.olsson@kvp.se) är politisk redaktör för Kvällsposten.